

Laagland Archeologie Rapport 1125

**Inventariserend veldonderzoek -
verkennende fase**

**Brem 5, Haaksbergen,
gemeente Haaksbergen
(OV).**

april 2023

Versie 1.1 (concept)

In opdracht van:
Ad Fontem

Colofon

Laagland Archeologie Rapport 1125

Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Brem 5 te
Haaksbergen, gemeente Haaksbergen (OV)

Auteur: Erwin Brouwer

In opdracht van: Ad Fontem

Foto's en tekeningen: Laagland Archeologie

Status rapport: concept

Controle: J. Wijnen

Autorisatie: J. Wijnen

ISSN 2468-4759

Laagland Archeologie BV
Virulyweg 21F-G
7602 RG Almelo

E-mail: info@laaglandarcheologie.nl
KvK-Nummer: 75251876

© Laagland Archeologie BV, Almelo, april 2023

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers. Laagland Archeologie BV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Samenvatting

Laagland Archeologie heeft in april 2023 een Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase uitgevoerd aan de Brem 5 te Haaksbergen. Het onderzoek vond plaats in verband met de ruimtelijke procedure rondom een geplande uitbreiding van de huidige bebouwing.

Het onderzoek is uitgevoerd conform protocollen SIKB KNA 4003. In een eerder stadium is voor het aangrenzende terrein een bureauonderzoek en inventariserend booronderzoek uitgevoerd. Het hieronder beschreven onderzoek haakt aan op dit onderzoek en bestaat uit een verkennend booronderzoek. Het uitgevoerde verkennende booronderzoek heeft tot doel het verwachtingsmodel te toetsen en zonodig aan te vullen. Hiertoe zijn verspreid over het toegankelijke deel van het plangebied verkennende boringen gezet. In dit stadium is verkennend booronderzoek de meest efficiënte onderzoekswijze om de archeologische potentie van het plangebied in kaart te brengen.

Uit het verkennend booronderzoek blijkt dat de bodem tot in de C-horizont is verstoord. De kans dat het gebied nog archeologische resten met een intacte archeologische context bevat wordt daarom laag geacht.

Op basis van de resultaten van het veldonderzoek wordt geadviseerd geen archeologisch vervolgonderzoek in het plangebied uit te voeren en het plangebied vrij te geven voor het aspect archeologie.

De implementatie van dit advies is in handen van de bevoegde overheid, de gemeente Haaksbergen. De gemeente wordt hierin vertegenwoordigd door haar deskundige, dr. O. Satijn.

Mochten tijdens de werkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, of resten waarvan redelijkerwijze kan worden vermoed dat het om archeologische resten gaat, dan geldt op grond van de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE, www.cultureelerfgoed.nl).

Samenvatting	3
1 Inleiding	5
1.1 Aanleiding onderzoek	5
1.2 Afbakening plan- en onderzoeksgebied	5
1.3 Administratieve gegevens	6
1.4 Huidige situatie en toekomstig gebruik	8
1.5 Gemeentelijk beleid	8
1.6 Onderzoeksdoel	8
2 samenvatting eerder onderzoek	9
2.1 Inleiding	9
2.2 Bureauonderzoek	10
2.3 verkennend booronderzoek	10
3 Veldonderzoek	11
3.1 Beschrijving onderzoeksmethodiek	11
3.2 Resultaten: lithologie, lithogenese en bodemontwikkeling	11
3.3 Resultaten: archeologie	12
4 Conclusie en verwachting	13
5 Selectieadvies	14
literatuur	15
BIJLAGE 1 AMZ-cyclus	16
BIJLAGE 2 Archeologische perioden	17
BIJLAGE 3 Boorpuntenkaart veldonderzoek	18
BIJLAGE 4 Boorstaten veldonderzoek	19
BIJLAGE 5 Verklarende woordenlijst	23

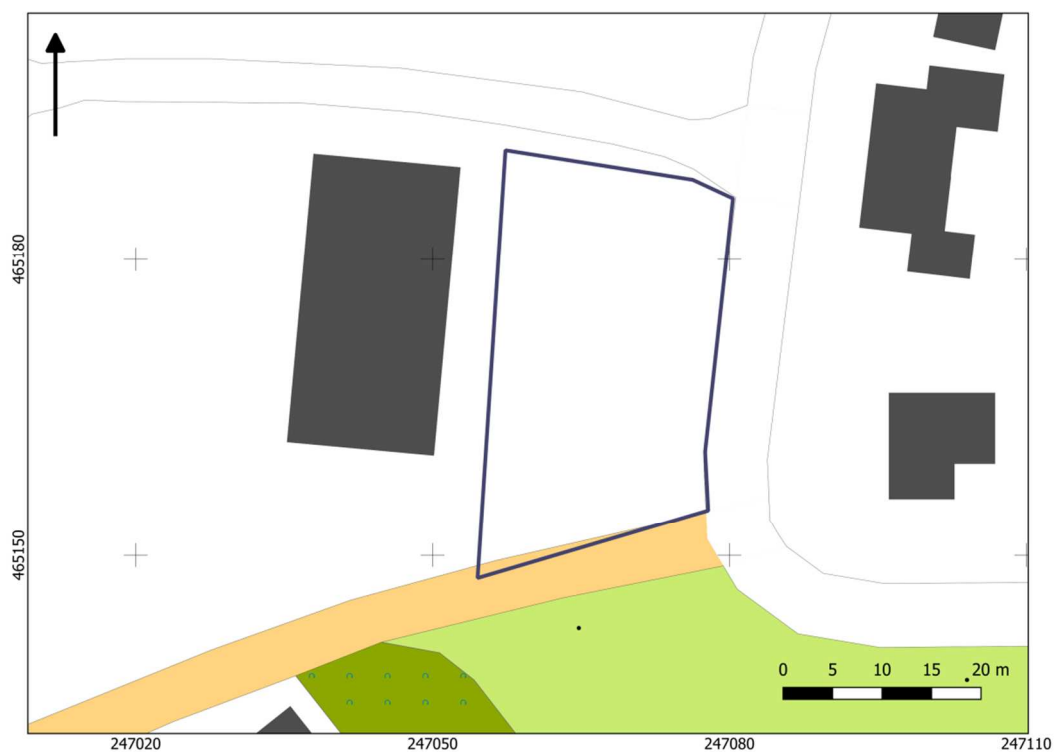
HOOFDSTUK **1** INLEIDING

1.1 AANLEIDING ONDERZOEK

De aanleiding voor het onderzoek vormt de geplande bouw van nieuwe woningen aan de Brem 5 te Haaksbergen, gemeente Haaksbergen (OV). Hiertoe is een bestemmingsplanwijziging vereist. De gemeente Haaksbergen heeft een eigen archeologiebeleid. Op basis van het bestemmingsplan dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden om aan te tonen dat eventueel aanwezige archeologische waarden niet onevenredig worden of kunnen worden geschaad door de geplande bouwactiviteiten. De opdrachtgever beoogt met het onderzoek de gemeentelijke paraaf te krijgen voor het onderdeel archeologie. Aanvullende wensen zijn niet kenbaar gemaakt.

1.2 AFBAKENING PLAN- EN ONDERZOEKSGBIED

Het plangebied betreft de Brem 5 in Haaksbergen, gemeente Haaksbergen (OV), zie onderstaande afbeelding.

Afbeelding 1. Ligging van het onderzoeksgebied. Bron: pdok.nl

Het plangebied – tevens onderzoeksgebied - heeft een omvang van circa 865 m².

1.3 ADMINISTRatieve GEGEVENS

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS	
Provincie	Overijssel
Gemeente	Haaksbergen
Plaats	Haaksbergen
Beheerder/eigenaar grond	-
Toponiem	Brem 5
Kadastrale perceelnummer(s) ¹	HBG01-O-2469
Laagland Archeologie projectnummer	EB-HABR231
Datum conceptrapportage	28-4-2023
Datum definitief rapport	
XY-coördinaten	247055/465190
	247080/465185

¹ kadastralekaart.com

Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase Brem 5 te Haaksbergen, gemeente Haaksbergen, Overijssel

	247055/465150
	247080/465155
Kaartblad ²	34E
Oppervlakte/lengte Plangebied	circa 865 m ²
Datering	Midden-Neolithicum tot en met Vroege Middeleeuwen
Complextype	bewoning (inclusief verdediging)
Onderzoeksmeldingsnr	5414342100
AMK-terrein	n.v.t.
Vondstmeldingsnr.	n.v.t.
Type onderzoek	Inventariserend veldonderzoek - verkennende fase
Datum begin veldonderzoek	26-04-2023
Datum eind veldonderzoek	26-04-2023
Opdrachtgever	Ad Fontem
Goedkeuring bevoegde overheid	nog niet beoordeeld
Bevoegde overheid	gemeente Haaksbergen
Adviseur namens bevoegde overheid	O. Satijn
Beheer documentatie	Provinciaal Depot voor Bodemvondsten Overijssel E-depot voor de Nederlandse archeologie Archief Laagland archeologie BV
Uitvoerder	Laagland Archeologie BV Virulyweg 21F-G 7602 RG Almelo 06 51 95 35 53
Projectleider/opsteller onderzoek	Erwin Brouwer erwin.brouwer@laaglandarcheologie.nl

Tabel 1. Objectgegevens.

² www.imergis.nl/htm/opentopo800.htm

1.4 HUIDIGE SITUATIE EN TOEKOMSTIG GEBRUIK

Het plangebied is momenteel in gebruik als grasland. Het terrein bevat voor zover bekend geen kelders of andere ondergrondse kunstwerken en er zijn geen historisch waardevolle bouwwerken in het plangebied aanwezig.³

In dit stadium is de exacte invulling van de plannen nog niet bekend. De milieutechnische condities, huidige en eventuele nieuwe waterpeil en of en zo ja wie de toekomstige gebruiker(s) wordt/worden zijn in dit stadium evenmin bekend. De huidige situatie is afgebeeld in Afbeelding 1. Er zijn nog geen concrete nieuwbouwplannen bekend.

1.5 GEMEENTELIJK BELEID

Op grond van het gemeentelijk beleid dient archeologisch onderzoek uitgevoerd te worden. Dit beleid is vertaald in het bestemmingsplan Haaksbergen Dorp, Eibergsestraat West, Eibergsestraat Oost, Buurserstraat, De Pas en Hassinkbrink, regel 26. In dit bestemmingsplan ligt het plangebied in een zone Waarde – Hoge archeologische verwachting; archeologisch onderzoek is vereist bij ingrepen groter dan 100 m² en dieper dan 40 cm –mv. De omvang van de geplande verstoringen zullen deze vrijstellingsgrenzen zeer waarschijnlijk overschrijden.

1.6 ONDERZOEKSDOEL

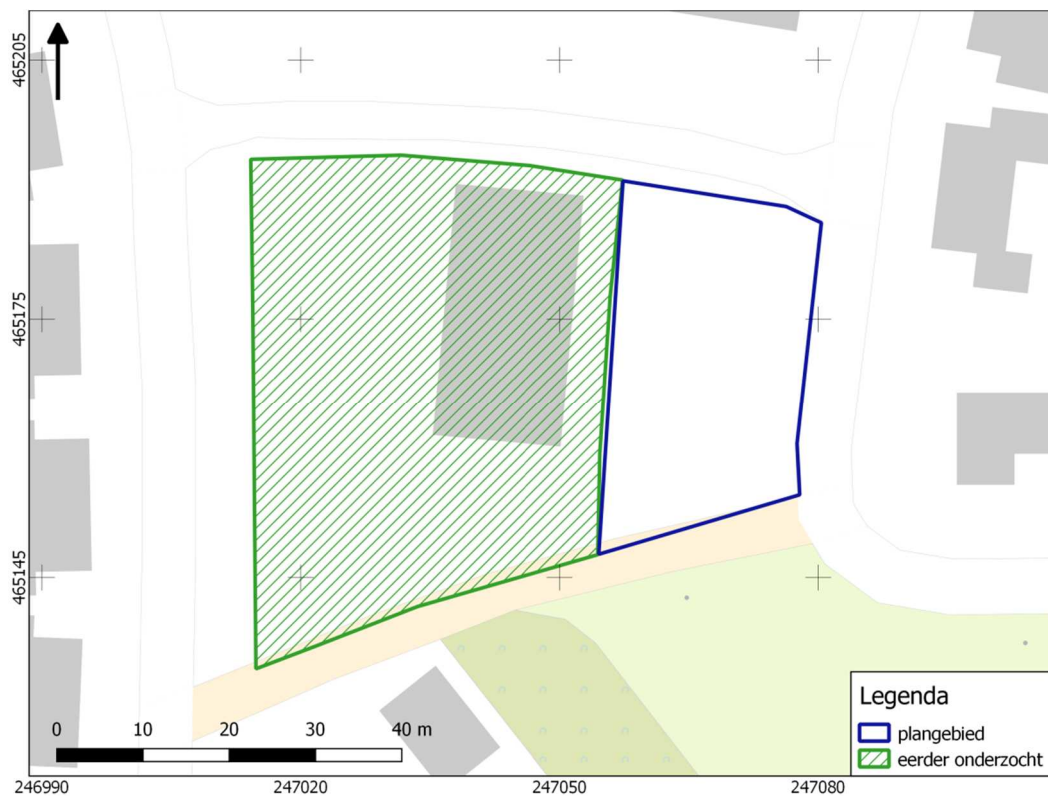
Het uitgevoerde onderzoek behoort tot de eerste fasen in het huidige archeologische onderzoeksproces (zie bijlage 1). De initiatiefnemer beoogt met het hier uitgevoerde onderzoek te voldoen aan de gemeentelijke regelgeving omtrent archeologisch onderzoek. Het bureauonderzoek heeft tot doel een archeologisch verwachtingsmodel op te stellen aan de hand van bestaande bronnen, en te bepalen of en zo ja welke delen van het plangebied in aanmerking komen voor vervolgonderzoek. Het verwachtingsmodel wordt getoetst en zo nodig aangevuld door middel van een verkennend booronderzoek. Op grond van de resultaten van dit onderzoek kan worden beoordeeld of en zo ja, welke vorm van vervolgonderzoek nodig is om de archeologische waarde van het gebied te kunnen vaststellen.

³ bron: gemeentelijke monumentenlijst

HOOFDSTUK 2 SAMENVATTING EERDER ONDERZOEK

2.1 INLEIDING

Het aangrenzende terrein is eerder onderzocht door middel van een bureauonderzoek en verkennend booronderzoek (zie onderstaande afbeelding).⁴ Hieronder wordt een korte samenvatting van dit onderzoek gegeven.

Afbeelding 2. Plangebied en eerder onderzochte (aangrenzende) terrein.

⁴ Brouwer, 2020.

2.2 BUREAUONDERZOEK

Het plangebied ligt op een grote dekzandrug, dat als een schiereiland wordt omringd door lagergelegen – en waarschijnlijk drassige – gronden. Op de dekzandrug is een enkeerdgrond aanwezig. Vermoedelijk is dit een tamelijk late kamptginning. In de omgeving komen een aantal historische erven voor. Een daarvan is op basis van historische documenten tot ver in de Late Middeleeuwen terug te voeren. De overige zijn waarschijnlijk veel jonger. De esverkaveling zoals deze op een oude kaart is aangegeven wijst op een kamptginning. Dergelijke ontginningen stammen meestal uit de Nieuwe Tijd. In de omgeving zijn weinig archeologische vondsten bekend. Op basis van de inventarisatie kunnen resten vanaf het midden-Neolithicum tot en met de Vroege Middeleeuwen verwacht worden. Resten uit oudere perioden (Laat-Paleolithicum tot en met vroeg-Neolithicum worden niet verwacht. Resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd kunnen voorkomen, maar de kans hierop wordt laag ingeschat. Deze lage verwachting is gebaseerd op oude kaarten. Gezien de aanwezigheid van een plaggendek kan het oorspronkelijke leefniveau nog intact zijn, waardoor eventuele archeologische resten wellicht goed bewaard zijn gebleven.

2.3 VERKENNEND BOORONDERZOEK

In de meeste boringen is een AC-profiel waargenomen. De oorspronkelijke, natuurlijke bodemhorizonten ontbreken, mogelijk afgezien van boring 2. Het ontbreken van een plaggendek en de intacte overgang van plaggendek naar onderliggende dekzandtop, alsmede het ontbreken van intacte bodemhorizonten in het dekzand (anders dan de C-horizont) wijst erop dat het oorspronkelijke leefniveau is verdwenen. Daarmee zijn ook de archeologisch relevante niveaus (onderzijde plaggendek, oorspronkelijke top van het dekzand) verdwenen. Alleen diepere sporen kunnen nog worden verwacht: ondiepe sporen en het niveau waarop mobiele vondsten kunnen worden verwacht zijn weg. De archeologische waarde van eventueel nog aanwezige resten van diepere grondsporen is daarmee gering. Het in het bureauonderzoek opgestelde verwachtingsmodel kan daarmee worden verworpen: voor alle perioden geldt een lage verwachting op het aantreffen van archeologische resten.

HOOFDSTUK **3** VELDONDERZOEK

3.1 BESCHRIJVING ONDERZOEKSMETHODIEK

Het veldonderzoek heeft tot doel om meer inzicht te verkrijgen in de fysische situatie in het plangebied. Het dient de in het plangebied aanwezige bodems, de mate van verstering en de aanwezigheid van potentiële archeologische niveaus in kaart te brengen. Aan de hand daarvan kan er voor het plangebied een gespecificeerd verwachtingsmodel worden opgesteld dat gedetailleerder en nauwkeuriger is dan een verwachtingsmodel dat louter gebaseerd is op bronnen en globalere bodem- en geomorfologische kaarten.

Het hele plangebied was toegankelijk voor archeologisch booronderzoek. Voor aanvang van het veldonderzoek is een Plan van Aanpak (PvA) opgesteld⁵ en gedeponereerd in Archis3. Het veldonderzoek bestond uit het zetten van zes verkennende boringen. Verkennend booronderzoek is een snelle en kostenefficiënte onderzoeksmethode om de archeologische potentie van een plangebied in kaart te brengen. Aangezien de specifieke bodemopbouw in het plangebied niet bekend is, is verkennend onderzoek in dit stadium de meest geschikte onderzoeksmethode.

De boringen zijn uitgevoerd met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm. De boorkernen zijn visueel geïnspecteerd op het voorkomen van archeologische indicatoren.

De boringen zijn gemeten met GPS met een nauwkeurigheid van 2 m. Het bodemprofiel is beschreven volgens de norm NEN 5104 en ASB. De NAP-maaiveldhoogtes van de boringen zijn bepaald aan de hand van het AHN. De profielbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage 4. De boorpuntenkaart met de posities van de boringen is opgenomen in bijlage 3.

3.2 RESULTATEN: LITHOLOGIE, LITHOGENESE EN BODEMONTWIKKELING

Het typerende bodemprofiel bestaat uit een verstoord pakket met een gemiddelde dikte van 95 cm, gevolgd door een C-horizont in dekzand.

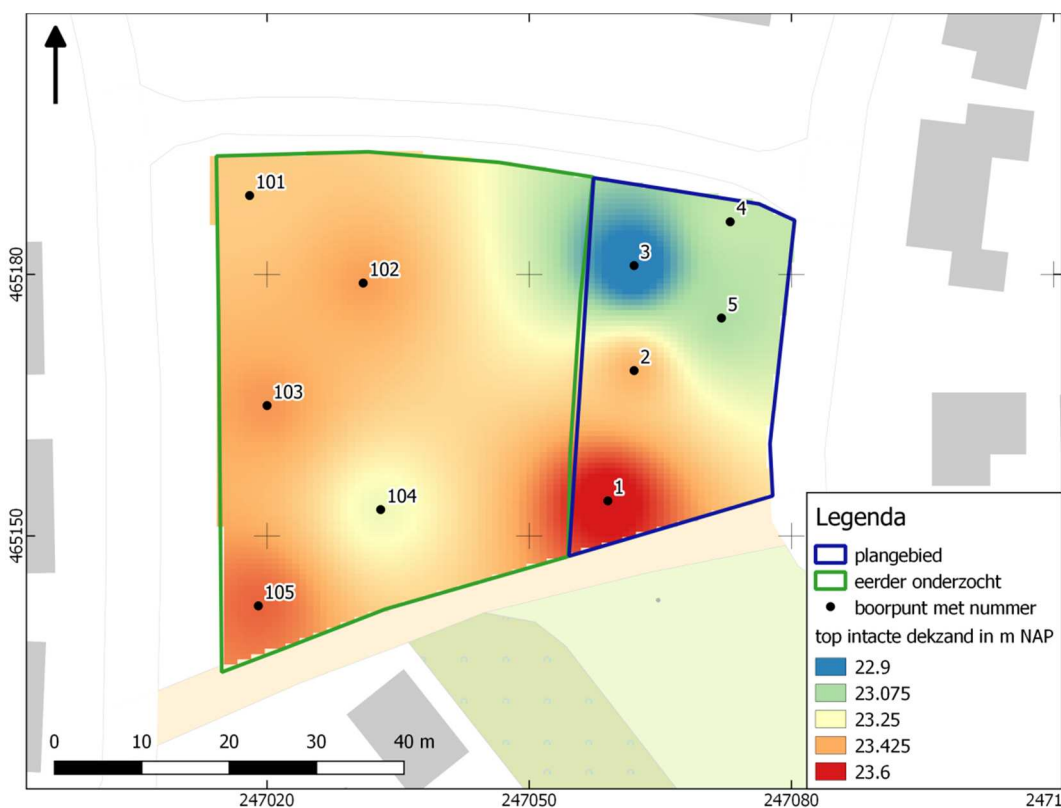
Boring 6 is gestagneerd op een verharding op een diepte van 35 cm (drie pogingen). In de overige boringen varieert de versteringsdikte van 60 cm (boring 1) tot maximaal 140 cm (boring 3). De verstoorde lagen bestaan overwegend uit diverse lagen matig fijn, zwak siltig en humeus zand. Het aantal verstoorde lagen per boring,

⁵ E. Brouwer, 2023

de laagdikte en de laagkleuren tonen een grote variatie. In boring 5 is mogelijk nog een plaggendek te herkennen tussen 60-90 cm -mv, maar deze is niet intact. Daaronder ligt een verstoorde C-horizont. In boring 1 zijn in de onderzijde van het verstoorde pakket brokken van de onderliggende C-horizont gezien tussen 40-60 cm -mv).

De intacte dekzandtop bestaat uit overwegend uit matig fijn, matig siltig zand met een overwegend lichtgele tint. In boring 2 is in de intacte dekzandtop geelbruin gekleurd; deze laag wordt naar onder lichtgeel.

Onderstaande afbeelding toont een hoogtekartaart van de top van het nog intacte dekzand in het plangebied en het naastgelegen eerder onderzochte gebied. Hieruit blijkt dat de hoogteligging vergelijkbaar is met die van het naastgelegen, eerder onderzochte terrein. De verschillen worden veroorzaakt door de verstoringsdiepten.

Afbeelding 3. Top intacte dekzand in m NAP (interpolatie) in het plangebied en het aangrenzende eerder onderzochte gebied. Gestagneerde boringen zijn buiten beschouwing gelaten.

3.3 RESULTATEN: ARCHEOLOGIE

Er zijn geen archeologische indicatoren aangetroffen. Opsporing hiervan vergt meer intensieve vormen van archeologisch veldonderzoek en was niet het doel van het hier uitgevoerde verkennende booronderzoek (zie paragraaf 1.6).

HOOFDSTUK **4** CONCLUSIE EN VERWACHTING

De bodemopbouw in het hier onderzochte terrein is vergelijkbaar met die in het aangrenzende, eerder onderzochte terrein: er is sprake van een dik verstoord pakket met daaronder een C-horizont (dekzand). Er zijn geen lagen gezien die als (intact) plaggendek kunnen worden geïnterpreteerd en evenmin zijn er sporen van bodemvorming gezien. In boring 2 is de top van de C-horizont waarschijnlijk nog grotendeels aanwezig (geelbruine kleur), maar elders ontbreekt ook deze. Het archeologische niveau is verdwenen. Daarmee zijn ook mobiele resten en ondiepe grondsporen niet meer in-situ aanwezig. De archeologische verwachting voor resten uit alle perioden is daarmee laag. Resten van eventuele diepere grondsporen kunnen nog bewaard zijn gebleven.

HOOFDSTUK 5 SELECTIEADVIES

Op basis van het uitgevoerde booronderzoek is de kans klein dat het plangebied archeologische sporen bevat, afgezien van resten van eventuele diepere grondsporen. Dergelijke resten zijn alleen door middel van (intensief) gravend onderzoek op te sporen. In de praktijk wordt in een dergelijke situatie geen vervolgonderzoek noodzakelijk geacht. We adviseren daarom geen nader archeologisch onderzoek uit te voeren en het plangebied vrij te geven.

We adviseren in het bestemmingsplan geen aanduiding omtrent archeologie op te nemen.

De implementatie van dit advies is in handen van de gemeente Haaksbergen, hierin vertegenwoordigd door de archeologisch adviseur van de gemeente, dr. O. Satijn

Mochten bij graafwerkzaamheden onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt conform de Erfgoedwet (art. 5.10) een meldingsplicht. Dit kan bij Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (033 421 74 56) of via de website: www.cultureelerfgoed.nl/contact.

literatuur

Berendsen, H.J.A., 2005 (1997). *Landschappelijk Nederland. De fysisch geografische regio's*. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2008. *De vorming van het land*. Assen.

Borsboom, A.J. en J.W.H.P. Verhagen, 2012. KNA Leidraad Inventariserend Veldonderzoek. Deel: Proefsleuvenonderzoek (IVO-P). Gouda.

Bosch, J.H.A., 2008. *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 1.1. Op basis van de Standaard Boorbeschrijvingsmethode versie 5.2. Deltares-rapport 2008-U-R0881/A*.

Brouwer, E.W., 2020. *Bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek – verkennende fase Brem 5, Haaksbergen, gemeente Haaksbergen (OV)*.

Mulder, E.F.J. de., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen.

Nederlands Normalisatie-instituut, 1989. *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut Delft.

Tol, A.J., J.W.H.P. Verhagen en M. Verbruggen, 2012. *Leidraad inventariserend veldonderzoek; Deel: karterend booronderzoek v2*. SIKB

Brouwer, E. , 2023. Plan van Aanpak ivo-verkennend De Brem Haaksbergen. Almelo.

Archeologische databases/internetbronnen

ArchisIII

www.boorstaten.nl

www.topotijdreis.nl

www.hisgis.nl

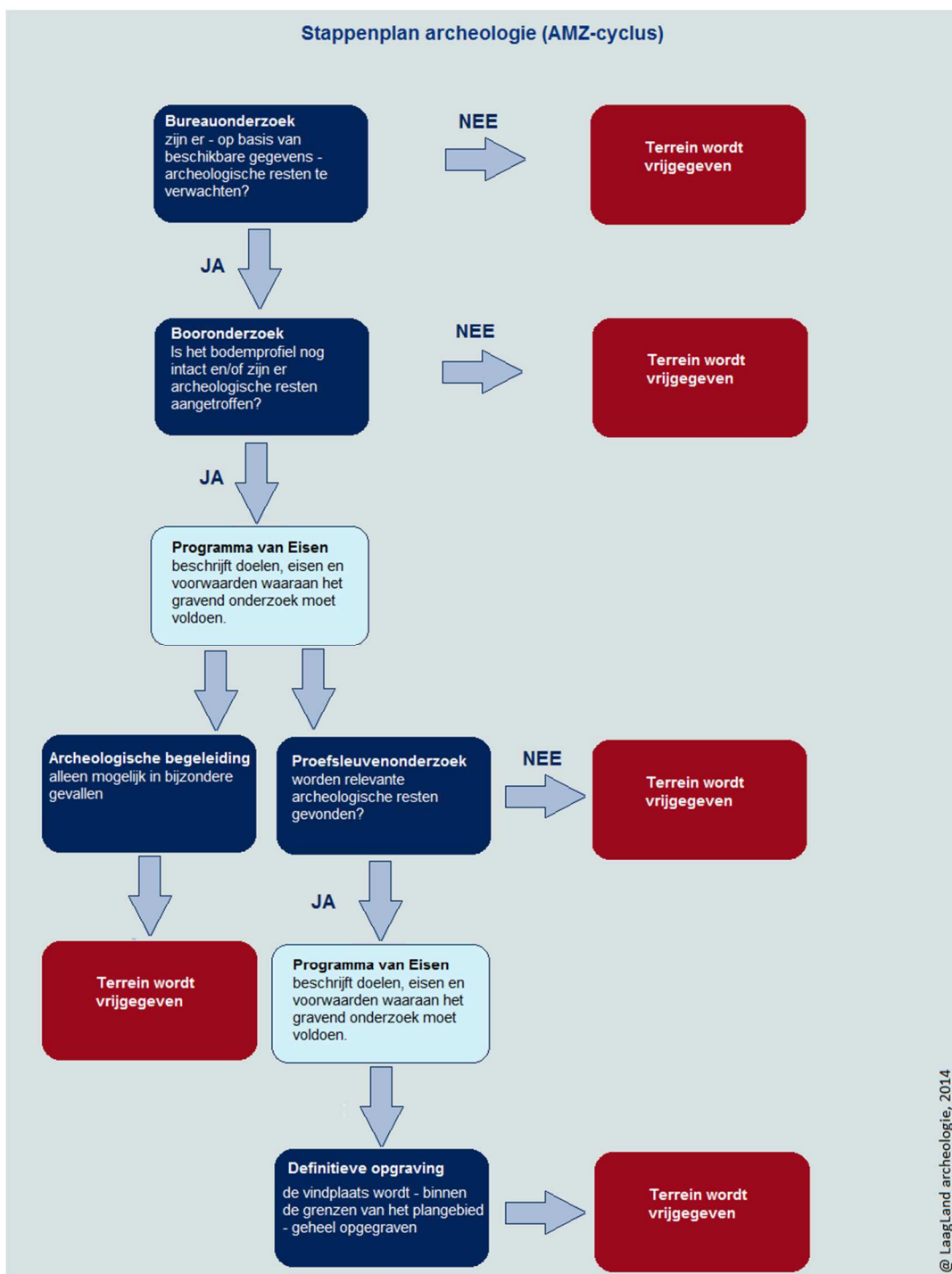
www.grondwatertools.nl

www.kadastralekaart.com

Gebruikte kaarten

Topografische kaart, schaal 1:10.000. Bron: www.pdok.nl. Geraadpleegd op 25-4-2023

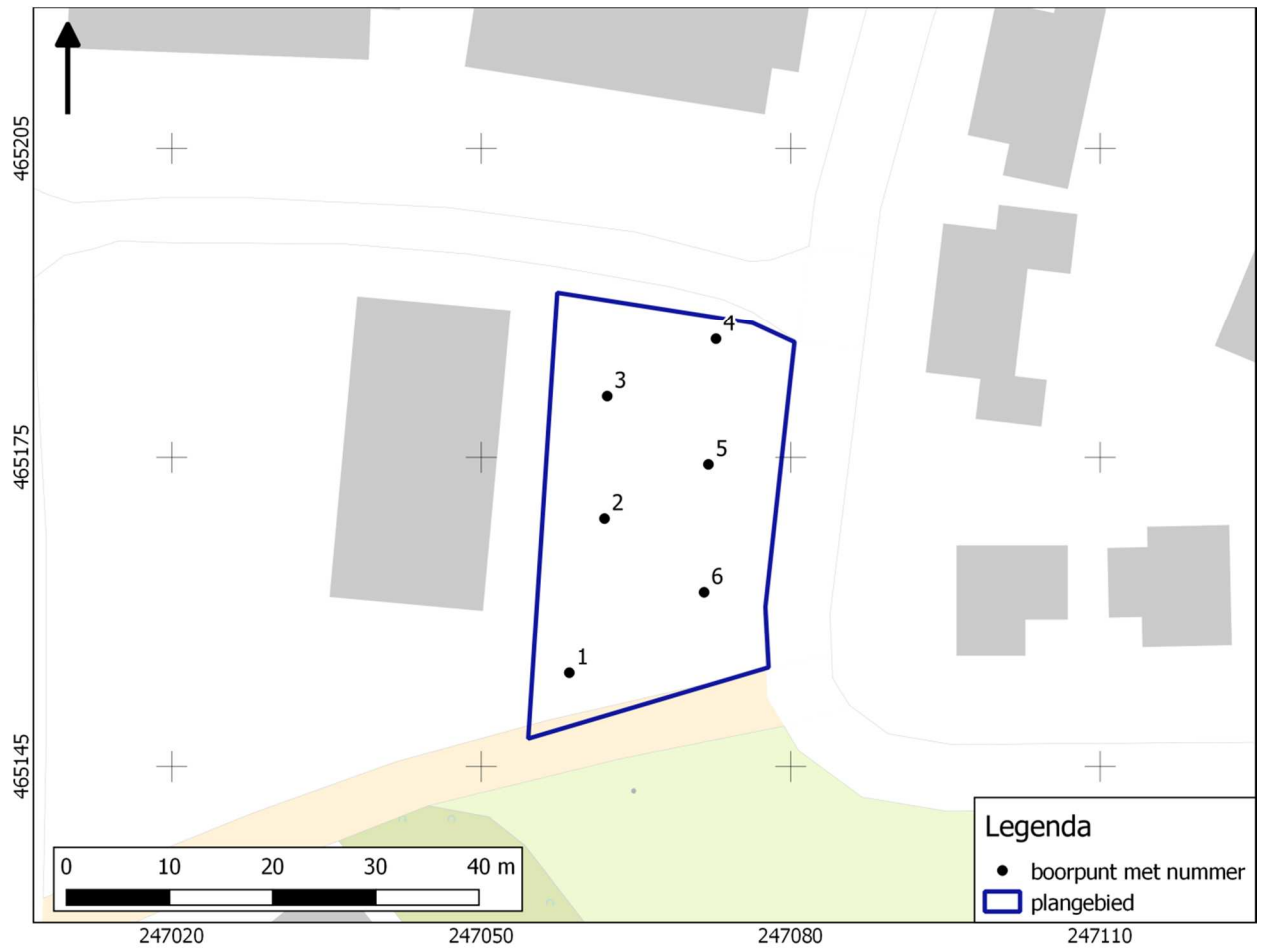
BIJLAGE 1 AMZ-CYCLUS

BIJLAGE 2 ARCHEOLOGISCHE PERIODEN

Archeologische perioden		Datering	
Nieuwe tijd	C	-1795	
	B	-1650	
	A	-1500	
Middeleeuwen	Laat	-1250	
	Vol	-1050	
	vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch	450
Romeinse tijd	Laat	-270	
	Midden	-70 na Chr.	
	Vroeg	-15 voor Chr.	
Prehistorie	Ijzertijd	Laat	-250
		Midden	-500
		Vroeg	-800
	Bronstijd	Laat	-1100
		Midden	-1800
		Vroeg	-2000
	Neolithicum	Laat	-2850
		Midden	-4200
		Vroeg	-4900/5300
	Mesolithicum	Laat	-6450
		Midden	-8640
		Vroeg	-9700
	Paleolithicum	Jong	-35.000
		Midden	-250.000
		Oud	
	@ Laagland Archeologie, 2014		

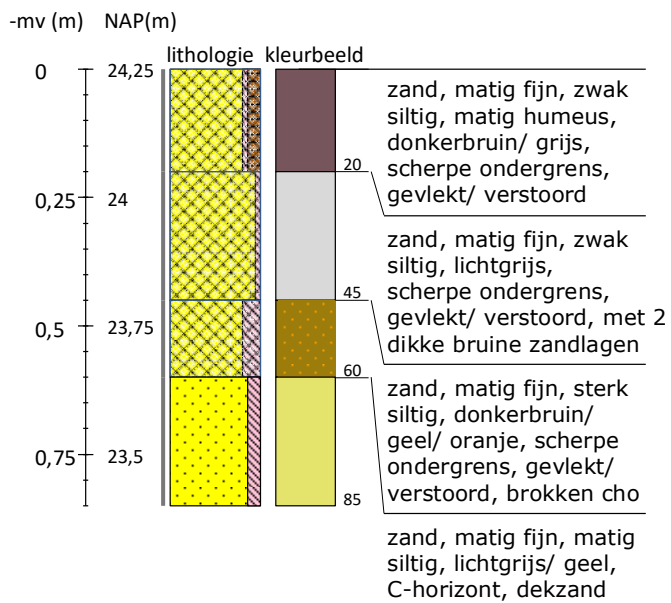
BIJLAGE 3 BOORPUNTENKAART VELDONDERZOEK

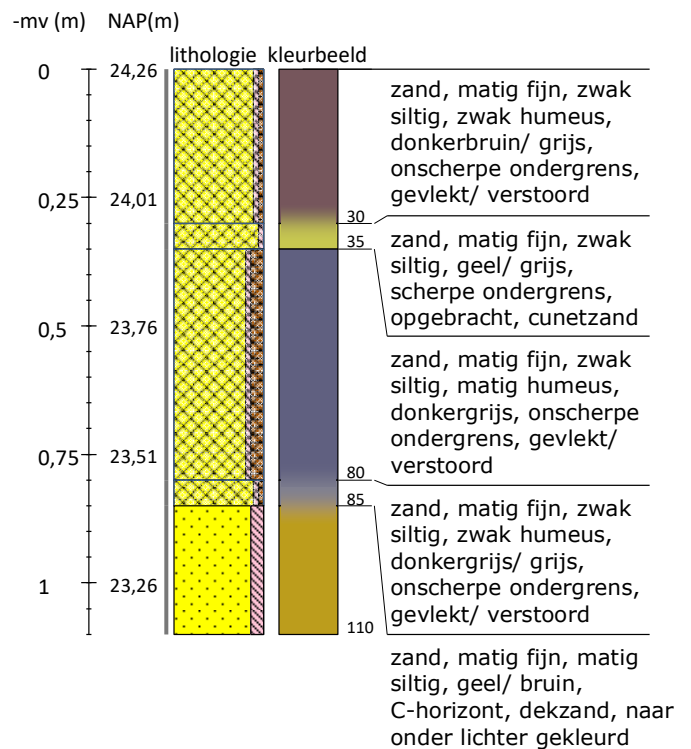
BIJLAGE 4 BOORSTATEN

VELDONDERZOEK

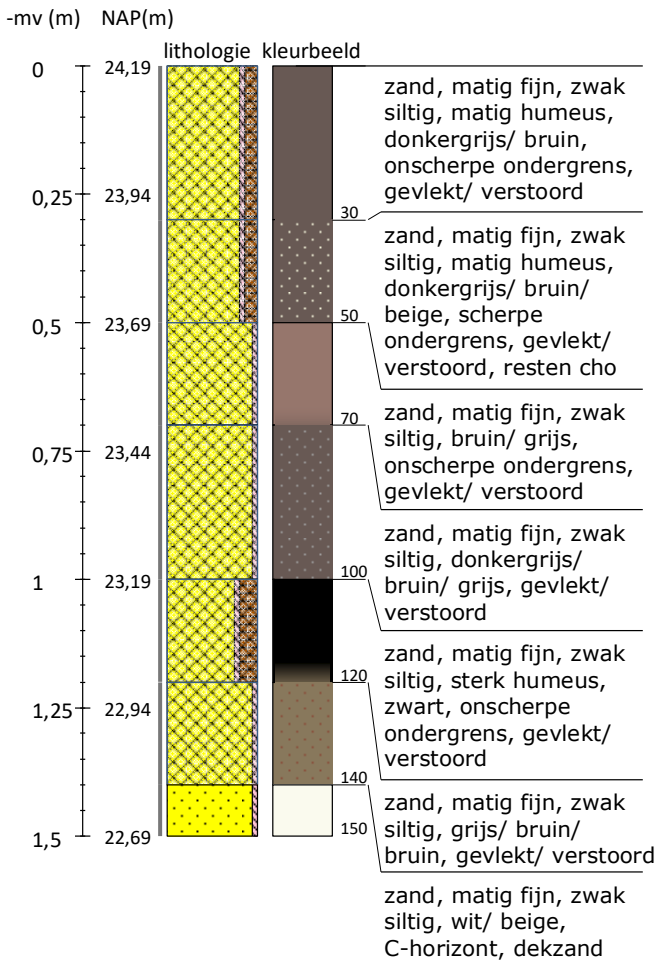
Boring 1 RD-coördinaten: 247059/465154

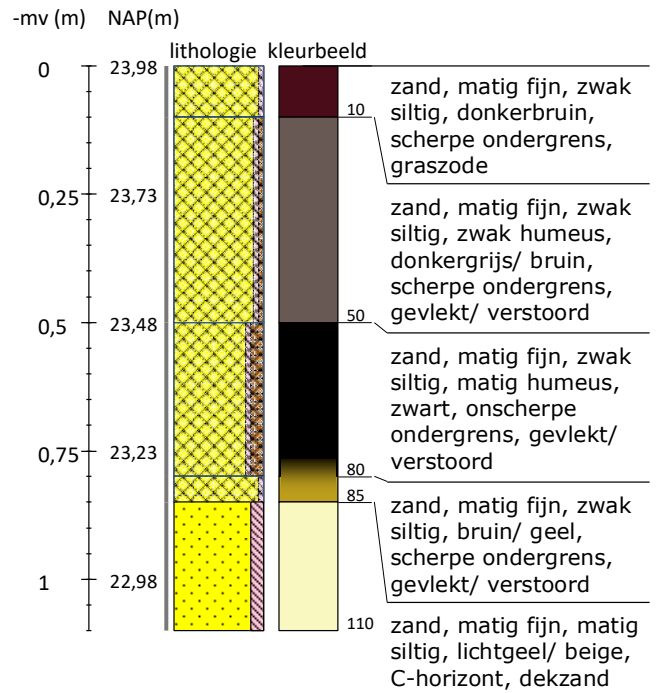
Boring 2 RD-coördinaten: 247062/465169

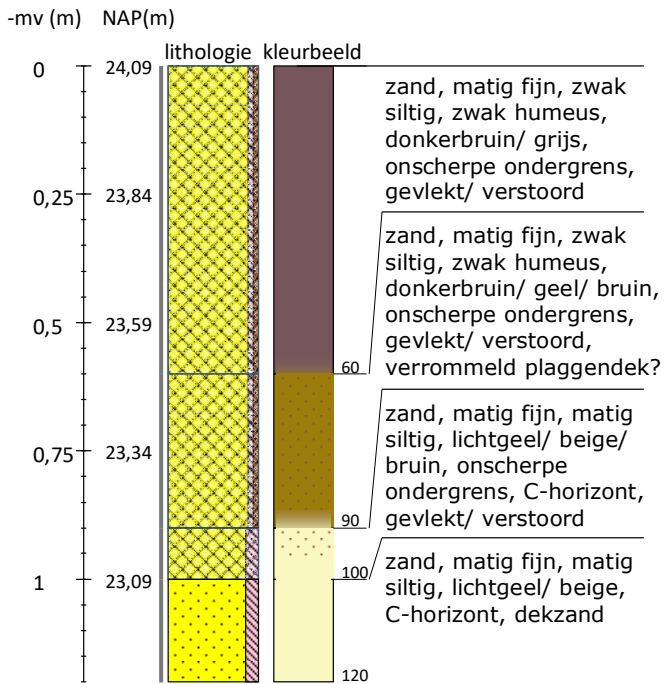
Boring 3 RD-coördinaten: 247062/465181

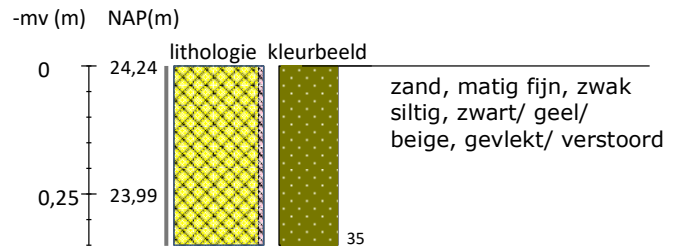
Boring 4 RD-coördinaten: 247073/465186

Boring 5 RD-coördinaten: 247072/465175

Boring 6 RD-coördinaten: 247072/465162

Legenda (conform NEN 5104, boorbeschrijvingsnorm van NITG-TNO en ASB)

<p>Zand</p> <p>Zand, zwak siltig</p> <p>Zand, matig siltig</p> <p>Zand, sterk siltig</p> <p>Zand, uiterst siltig</p> <p>Zand, kleiig</p>	<p>Veen</p> <p>Veen, mineraalarm</p> <p>Veen, zwak kleiig</p> <p>Veen, sterk kleiig</p> <p>Veen, zwak zandig</p> <p>Veen, sterk zandig</p>	<p>Zandmediaan</p> <p>uiterst fijn < 105 µm</p> <p>zeer fijn 105 - < 150 µm</p> <p>matig fijn 150 - < 210 µm</p> <p>matig grof 210 - < 300 µm</p> <p>zeer grof 300 - < 420 µm</p> <p>uiterst grof 420 - < 2000 µm</p> <p>Zandsortering</p> <p>goed gesorteerd D60/D10 < 1,8</p> <p>matig gesorteerd D60/D10 1,8 < 3</p> <p>slecht gesorteerd D60/D10 > 3</p>	<p>Boortype</p> <p>Edelmanboor ø 7 cm</p> <p>Edelmanboor ø 10 cm</p> <p>Edelmanboor ø 12 cm</p> <p>Edelmanboor ø 15 cm</p> <p>Guts ø 2 cm</p> <p>Guts ø 3 cm</p> <p>Zuigerboor</p> <p>Riverside boor ø 7 cm</p>	<p>Klei</p> <p>Klei, zwak siltig</p> <p>Klei, matig siltig</p> <p>Klei, sterk siltig</p> <p>Klei, uiterst siltig</p> <p>Klei, zwak zandig</p> <p>Klei, matig zandig</p> <p>Klei, sterk zandig</p>	<p>Grind</p> <p>Grind, zwak zandig</p> <p>Grind, matig zandig</p> <p>Grind, sterk zandig</p> <p>Grind, uiterst zandig</p> <p>Grind, siltig</p>	<p>Inclusies/archeologische indicatoren (resten van planten, wortels, schelpen, wortels, hout, baksteen, puin, kolengruis, glas, aardewerk, houtskool, vuursteen, bot, fosfaat)</p> <p>weinig < 1%</p> <p>matig 1-10%</p> <p>veel > 10%</p>	<p>Mechanische boor ø 10 cm</p> <p>Mechanische boor ø 12 cm</p> <p>Mechanische boor ø 15 cm</p> <p>Mechanische boor ø 20 cm</p>	<p>Leem</p> <p>Leem, zwak zandig</p> <p>Leem, sterk zandig</p> <p>verstoord</p>	<p>Overige toevoegingen</p> <p>zwak humeus</p> <p>matig humeus</p> <p>sterk humeus</p> <p>zwak grindig</p> <p>matig grindig</p> <p>sterk grindig</p>	<p>Begrenzing onderliggende laag</p> <p>scherp overgangengebied < 0,3 cm</p> <p>onscherp overgangengebied 0,3 - < 3 cm</p> <p>diffuus overgangengebied 3 cm - < 10 cm</p> <p>Kalkgehalte</p> <p>kalkloos geen opbruising, minder dan 0,5% CaCO₃</p> <p>kalkarm hoorbare opbruising, circa 0,5 - 1 à 2 % CaCO₃</p> <p>kalkrijk zichtbare opbruising, 1 à 2% CaCO₃</p>	<p>Grondwaterstand</p> <p>GHG</p> <p>GWG</p> <p>GLG</p>
---	---	---	--	--	---	--	---	--	---	--	--

Boorstaten | www.boorstaten.nl

BIJLAGE 5 VERKLARENDE WOORDENLIJST

ARCHIS3 - Archis3 (Archeologisch Informatiesysteem) is een databank waarin gegevens over archeologisch onderzoek, vindplaatsen en terreinen in Nederland zijn opgeslagen.

Es – een es (enk, eng) is een areaal bouwland dat door meerdere grondgebruikers wordt gebruikt. Een es is ruimtelijk begrensd en als zodanig herkenbaar, maar de individuele percelen zijn niet gescheiden door duidelijk herkenbare grenzen.

Bodemhorizont – een bodemhorizont is een laag of zone die wordt gevormd door bodemvorming. Een bodemhorizont onderscheidt zich van andere lagen door kleur, textuur, structuur en abiotische factoren. De aan- of afwezigheid van bodemhorizonten in podzolgronden geeft belangrijke informatie in hoeverre het vroegere loop-/woonniveau nog intact is en in welke mate daarmee archeologische resten zijn te verwachten.

De A-horizont ligt meestal aan of vlak onder het maaiveld en is vaak humeus. Vaak vormt de bouwvoor de A-horizont. De E-horizont ligt meestal onder de A-horizont.

De E-horizont is ontstaan onder invloed van (regen)water, waardoor klei, humus en/of aluminium omlaag zijn getransporteerd. De E-horizont is vaak lichtgrijs van kleur ('loodzand').

De B-horizont ligt onder de E-horizont. Dit is een inspoelingslaag. De B-horizont is meestal bruin of donkerbruin gekleurd.

De BC-horizont kan onder de B-horizont voorkomen. Dit is een overgangslaag van B- naar C-horizont. De kleur is meestal donkergeel, bruingeel of geelbruin

De C-horizont is de minerale horizont van ongeconsolideerd materiaal. Het is het moedermateriaal waarin de bovenliggende horizonten zijn gevormd.

Kamptginning – kamptginningen zijn veelal kleinschalige, meestal vrij late ontginningen die vanuit een of een beperkt aantal personen is opgezet (eenmanses). Vaak zijn diverse kamptginningen op den duur samengegroeid tot een grotere es.

Loodzand - In een plaggendek wordt regelmatig loodzand aangetroffen: bij het winnen van pluggen werd eerst de natuurlijke toplaag afgestoken. In deze toplaag was een E-horizont (uitspoelingslaag) aanwezig met een kenmerkende grijze kleur. Loodzand wordt meestal aangetroffen in de onderzijde van het plaggendek.

Middeleeuwen - De Middeleeuwen duurden van 450 – 1500 na Chr. Over de periode vlak na het definitieve vertrek van de Romeinen uit Nederland is weinig bekend. Tot op heden zijn relatief weinig vindplaatsen uit deze periode aangetroffen. Er zijn sterke vermoedens dat resten uit deze periode voor een belangrijk deel onder de huidige oude stads- en dorpskernen en oude akkercomplexen liggen. Vanaf ongeveer de 10^e eeuw ontstaat er weer enige stabiliteit en is sprake van een min of meer centraal gezag. De maatschappij raakt gefeodaliseerd. In deze periode werd een begin gemaakt met de ontginning van veen, heide en bos.

Moedermateriaal – ook wel het uitgangsmateriaal genoemd, is het materiaal waaruit de bodem is gevormd, het verse sediment vóór de verandering door de bodem vorming.

Neolithicum - Het Neolithicum (5.300 – 2.000 voor Chr.) wordt gekenmerkt door een overschakeling van jagen/verzamelen naar landbouw en veeteelt. De mens ging zich op

een min of meer vaste locatie vestigen. Aanvankelijk werd daarnaast nog gejaagd en verzameld, maar meer en meer werd de mens agrariër. Doordat men zich op een locatie kon vestigen, namen de materiële bezittingen sterk toe. Men bouwde boerderijen en andere constructies en creëerde voorwerpen van aardewerk en geslepen steen. De bevolking kon groeien en de samenlevingen werden complexer. Uit deze periode zijn hunebedden en grafvelden/-heuvels bekend.

Paleolithicum - Gedurende het Paleolithicum (300.000 – 8.800 voor Chr.) is Nederland wel bezocht door de mens (*Homo Sapiens Sapiens* en *Homo Sapiens Neanderthalensis*) gedurende de warmere perioden. Sporen zijn echter schaars en vaak verstoord. De mens trok destijds als jager/verzamelaar rond in kleine groepen. Afhankelijk van het seizoen en aanwezige voedselbronnen werden steeds wisselende, tijdelijke kampementen bewoond.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) – De RCE is een onderdeel van het ministerie van OCW. Het voert wet- en regelgeving uit, ontwikkelt kennis en geeft advies over rijksmonumenten, landschap & omgeving, archeologie en roerend erfgoed.